

Is geloof volgens Kierkegaard onredelijk?

Emanuel Rutten

Wie zich bezighoudt met het ontwikkelen van rationele argumenten voor het bestaan van God krijgt met enige regelmaat te horen dat een dergelijke activiteit in strijd is met het existentiële levensproject van één van de belangrijkste christelijke denkers uit de geschiedenis, namelijk Kierkegaard. Kierkegaard zou geen enkele ruimte laten voor een rationele onderbouwing van de these dat God bestaat. Het aanvaarden van God is een strikt persoonlijke keuze, een ‘sprong in het absurde’, waar ons verstand op geen enkele wijze aan te pas komt. Geloof kan nooit vanuit de rede worden gevonden omdat het louter een zaak is van subjectieve innerlijke hartstocht.

Dit alles sluit mijns inziens echter niet uit dat het uitwerken van redelijke argumenten voor het bestaan van God opgevat kan worden als één van de vele manieren waarop iemand persoonlijk uitdrukking geeft aan zijn of haar *al bestaande* christelijke subjectiviteit, bijvoorbeeld om deze nog verder te verdiepen en de redelijkheid ervan te laten zien aan allen die daarvoor open staan.

Het doordenken van redelijke gronden voor theïsme kan dus wel degelijk deel uitmaken van iemands persoonlijke bestaansexpressie als christen, en staat daarom geenszins op gespannen voet met Kierkegaards sterk existentiële denken over het geloof. Bovendien

kunnen wij met een verwijzing naar het motto van Kierkegaards meesterwerk *Of/Of* de volgende retorische vraag stellen: zijn dan alleen de hartstochten gedoopt, zijn de redevermogens heidenen?

Het gaat echter mis wanneer we zouden denken dat rationele argumenten noodzakelijk zijn voor het geloof. Zolang we deze argumenten echter opvatten als het inzichtelijk maken van de interne redelijkheid van het theïsme is er weinig aan de hand. Overigens moeten we sowieso oppassen om Kierkegaard slechts te zien als iemand die rede en geloof totaal wil scheiden. Kierkegaard schreef namelijk onder vele pseudoniemen die zeker niet altijd zijn eigen mening weergeven. Bovendien is zijn oeuvre een heel universum. Hij confronteert in zijn talloze werken de lezer met vele mogelijke bestaanswijzen, zoals het esthetische leven, het ethische leven, het dogmatische leven, het leven van de vertwijfelde en het religieuze leven. Al deze levenshoudingen beproeft hij steeds op existentiële consistentie en leefbaarheid, om ten slotte te concluderen dat de mens zijn *volledige mens-zijn* alleen kan verwerkelijken in de oneindigheid van het religieuze leven.

Kierkegaards werk is dan ook apologetisch in de zin dat hij de receptieve vermogens van zijn lezers wil aanspreken en voeden om zo het religieuze in hun gemoed te ontwakken en tot bloei te laten komen. Hij wil laten zien dat het geloof in God een legitieme basisovertuiging is door zijn lezers in contact te brengen met de religieuze levenswijze als *geleefde praktijk* en hen daarbij de existentiële diepte en oneindigheid van dit leven te laten ervaren. Kierkegaard tracht zo elk van ons te bewegen tot het in het leven roepen

van een religieuze subjectiviteit. Een subjectiviteit die volgens hem altijd en overal het primaat heeft boven inhoudelijke rationele argumenten.

En dit alles doet inderdaad niets af aan het feit dat het uitwerken van argumenten geheel spontaan kan ontspringen aan een reeds bestaande innerlijke religieuze subjectiviteit, zolang we deze argumenten maar nooit gaan beschouwen als noodzakelijk voor het religieuze leven. Een belangrijke functie van rationele argumenten is veeleer dat zij intellectuele barrières kunnen wegnemen bij hen die het religieuze leven op voorhand geen enkele kans willen of kunnen geven omdat ze ten onrechte menen dat zo'n leven niet redelijk kan zijn. Door dit soort vruchteloze barrières te slechten, door gecultiveerde karikaturen van het geloof als onzinnig te ontmaskeren, kan men het religieuze weer onbevangen tegemoet treden.

Het gaat dus uiteindelijk om het religieuze leven en niet om haar rationele legitimatie, maar dit betekent niet dat het menselijk redevermogen in het religieuze leven geen enkele rol mag spelen. Dát is volgens mij de les die we uit Kierkegaards magistrale oeuvre moeten trekken. En niet alleen uit zijn werk. Door de eeuwen heen is dit namelijk één van de belangrijkste lessen van het christendom geweest. Rationele rechtvaardiging van theïsme is nimmer een noodzakelijke voorwaarde voor het geloofsleven en bovendien volstrekt zielloos indien zij niet rechtstreeks ontspringt aan het levend geloof zelf, aan de onmiddellijk gevoelde zekerheid in het hart, los van welk rationeel argument dan ook.